

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРИЙМАК ЗОРЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 330.564(477)

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія
та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі аналітичної економії та міжнародної економіки Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Панчишин Степан Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри аналітичної економії та
міжнародної економіки.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Малий Іван Йосипович,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
завідувач кафедри макроекономіки та
державного управління;

кандидат економічних наук, доцент
Мартин Ольга Максимівна,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту.

Захист дисертації відбудеться 2 лютого 2016 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.22 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79008, м. Львів, просп. Свободи, 18, ауд. 115.

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий 30 грудня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

доц. Сташишин А. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес становлення і розвитку ринкових відносин в Україні спричинив трансформаційні зміни у всіх сферах вітчизняної економіки, зокрема, кардинально змінилися механізми розподілу доходів населення. Тепер добробут найманих працівників залежить від їхніх особистих здібностей і людського капіталу, а не визначається централізовано розподіленими благами, як було у командно-адміністративній системі. Заробітна плата стала частиною валового доходу підприємця, яку він витрачає на оплату праці зайнятих у виробництві; для багатьох груп працівників вона є єдиним джерелом доходу і матеріального добробуту.

Формування ринкової економіки супроводжується поглибленням диференціації доходів домогосподарств та суттєвим збіднінням їх значної частини в Україні, що вказує на необхідність удосконалення розподільних відносин у країні. Одночасно глибокі зміни відбуваються у його функціональному розподілі, тобто побудова соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні призвела до змін не лише у системі розподілу доходів між домогосподарствами, а головню до змін у розподілі національного доходу між власниками факторів виробництва. Значно зменшилася частка заробітної плати у грошових доходах населення та зросла частка трансферів. Коштів Пенсійного фонду України вже не вистачає для забезпечення грошових виплат усім пенсіонерам.

В Україні сформувалась олігархічна структура економіки. Незважаючи на сумнівність чесною працею за такий короткий період часу нажити теперішніми олігархами мільярдні статки, виникають інші питання. Чи справедливо розподіляються отримані від виробленої продукції та наданих послуг доходи між власниками факторів виробництва саме зараз, інакше кажучи, як відбувається функціональний розподіл доходів між суб'єктами вказаного процесу у вітчизняній економіці?

Розподільні відносини та їх наслідки здавна були об'єктом дослідження економічної науки. Осмислення та з'ясування джерел доходів та принципів їх розподілу розпочалося ще у працях таких видатних економістів XVII – середини XIX ст., як А. Тюрго, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Дж. С. Міль, К. Маркс, кінця XIX – першої половини XX ст. – Дж. Б. Кларк, А. Маршал, М. Туган-Барановський, Дж. М. Кейнс, А. Пігу, Дж. Коммонс та ін.

Усі сучасні економічні школи та напрямки економічної думки тією чи іншою мірою досліджують функціональний розподіл доходів, його зв'язки з іншими макроекономічними змінними. Вагомий внесок у розвиток теорії функціонального розподілу доходів і пошуку засобів ослаблення негативних наслідків несправедливого розподілу доходів між факторами виробництва зробили праці Г. Бекера, А. Дітона, Г. Манківа, Д. Мортенсена, А. Оукена, К. Пісарідіса, Дж. Стігліца, Дж. Тобіна та ін.

Наприкінці XX – початку XXI ст. економічна наука приділяє значну увагу категоріям, алгоритмам розрахунку та особливостям розподільних відносин, закономірностям, тенденціям, умовам, чинникам та механізмам розподілу доходів населення в неусталених господарських системах. Серед вітчизняних і зарубіжних дослідників цієї проблеми слід назвати В. Антикуз, В. Базилевича, Г. Башнянина, Є. Балацького, Д. Богиню, О. Ватаманюка, В. Гейця, І. Грабинського, О. Длуго-польського, Г. Задорожного, В. Колота, Л. Лібанову, І. Малого, В. Мандибуру,

О. Марець, О. Мартин, Т. Меркулову, С. Панчишина, І. Петрову, В. Полтеровича, С. Реверчука, А. Сурінова, С. Тютюнникову, Н. Холода та ін.

Наукові дослідження багатьох учених зосереджені на розкритті різноманітних аспектів розподільних відносин, зокрема особливостей особистого розподілу доходів домогосподарств, висвітленні динаміки і соціальних наслідків розподілу та перерозподілу доходів, їх впливу на рівень життя населення, виявленні ефективності використання інструментів особистого розподілу доходів населення задля зменшення нерівності у їх розподілі.

Водночас багато питань, пов'язаних з дослідженням особливостей функціонального розподілу доходів економіки України, є недостатньо вивченими. У вітчизняній економічній науці ще немає дослідження, у якому було б проаналізовано відхилення фактичних цін на ринках праці і капіталу від їхніх рівноважних значень, роль інститутів у функціональному розподілі національного доходу. Нагальним завданням є дослідження шляхів удосконалення інституційного і макроекономічного середовища для поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва. Необхідність у поглибленні вивчення проблеми функціонального розподілу доходів економіки України обґрунтовує актуальність дисертаційної роботи та обумовлює вибір її теми і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри аналітичної економіки та міжнародної економіки Львівського національного університету імені Івана Франка, зокрема в межах наукової теми “Відкрита господарська система України в умовах посилення нестабільності світової економіки” (державний реєстраційний номер 0112U003755).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний макроекономічний аналіз процесів функціонального розподілу доходів економіки України та розроблення практичних рекомендацій щодо поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва. Для досягнення цієї мети визначено низку завдань:

- простежити еволюцію поглядів економістів на функціональний розподіл доходів населення;
- розглянути макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів між факторами виробництва у трансформаційних економіках;
- проаналізувати динаміку заробітної плати як основної форми доходу найманих працівників у світовій економіці, вивчити залежність темпів зростання цієї плати від темпів зростання ВВП;
- здійснити порівняльний аналіз рівноважних і фактичних цін на ринках праці та капіталу у пострадянських країнах та оцінити рівень експлуатації праці капіталом у цих країнах;
- з'ясувати роль інститутів у функціональному розподілі національного доходу та запропонувати теоретичні підходи до оцінювання розподілу доходів з урахуванням інституційного чинника;
- вивчити можливість використання виробничо-інституційних функцій для дослідження функціонального розподілу доходів та оцінити рівень оптимального податкового навантаження в економіці України;

- проаналізувати ефективність фіскальної політики на основі розрахунку критичних точок Лафера першого і другого роду податкового тягаря в економіці України;

- запропонувати удосконалену функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки;

- узагальнити світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів і окреслити можливості і шляхи його адаптації до українських умов.

Об'єктом дослідження є процеси здійснення функціонального розподілу доходів у економіці України.

Предметом дослідження виступають умови, чинники і закономірності функціонального розподілу доходів у вітчизняній економіці та напрями його поліпшення.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, концептуальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці учених-економістів з проблем функціонального і особистого розподілу доходів.

У процесі проведення наукового дослідження використано методи індукції і дедукції, аналізу і синтезу, математичні і статистичні методи та ін. Певні наукові результати були отримані з використанням системного підходу до дослідження розподільних відносин. Зокрема, при вивченні еволюції поглядів економістів на функціональний розподіл доходів використано метод єдності історичного і логічного. Для аналізу динаміки ВВП, заробітної плати та порівняльних кількісних індикаторів якості функціонування інститутів у країнах світу застосовано графічний метод. Оцінювання рівноважних заробітної плати і норми прибутку, залежності темпів зростання заробітної плати від темпів зростання ВВП, а також залежності рівня корупції в країні від рівня політичної стабільності виконано з використанням економетричних методів, зокрема, кореляційно-регресійного аналізу. Для визначення відмінностей у функціональному розподілі доходів в економіках різних країн застосовано порівняльний аналіз. З використанням економіко-математичних методів, зокрема алгебраїчного методу і методу диференційного числення визначено критичні точки Лафера першого і другого роду податкового тягаря в економіці України.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, законодавчі та нормативні акти України, які стосуються політики розподілу доходів, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства праці та соціальної політики України, міжнародних статистичних організацій, періодичні видання та публікації у відкритій пресі, загальнодоступні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів.

Уперше:

- оцінено відхилення фактичних цін праці і капіталу від рівноважних у господарських системах пострадянських країн, що дало змогу обчислити величину цього відхилення та виявити рівень експлуатації праці капіталом у цих країнах.

Удосконалено:

- модель функціонального розподілу доходів у трансформаційній економіці України введенням у цю модель фактора інститутів. Використання такої моделі для

оцінювання рівноважних цін указаних факторів дає змогу визначити не лише відхилення фактичної від рівноважної заробітної плати, а й виявити якою мірою держава підтримує ефективне функціонування усієї системи інститутів і соціальної інфраструктури за отриману у вигляді податків плату за свої послуги;

- функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки, у якій на відміну від існуючих введений додатковий показник степеня податкової ставки, що дає можливість ураховувати зміну траєкторії кривої Лафера, яка відображається цією функцією і точніше оцінювати впливи державних інститутів на функціональний розподіл доходів;

- підхід до оцінювання ефективності державної фіскальної політики, який використовує алгебраїчний метод розрахунку критичних точок податкового тягара через визначення точок Лафера першого і другого роду, що дало підстави для висновку про завищене податкове навантаження у вітчизняній економіці.

Одержали подальший розвиток:

- підходи до вивчення залежності динаміки заробітної плати від темпів економічного зростання, що дало змогу побудувати регресійні рівняння залежності темпів зростання заробітної плати від темпів зростання ВВП;

- концепція розподільних відносин, яка ґрунтується на інституційному підході до вивчення функціонального розподілу доходів, що дало змогу узагальнити теоретичні положення цього розподілу і побудувати модель його дослідження;

- методологія застосування теорії виробничих функцій для дослідження функціонального розподілу доходів в економіці України, що полягає у використанні виробничо-інституційних функцій, які крім ресурсних факторів економічного розвитку враховують ще і інституційний клімат у країні. Це дало можливість провести розрахункові експерименти для знаходження оптимального податкового навантаження у вітчизняній економіці;

- пропозиції щодо можливостей та форм застосування світового досвіду поліпшення функціонального розподілу доходів в економіці країни, що дасть змогу удосконалити розподіл національного доходу в Україні.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Теоретична значимість дисертаційної роботи полягає у розробленні підходів до наукового аналізу функціонального розподілу доходів в економіці України. Отримані в роботі теоретичні і прикладні положення, можуть бути враховані і використані державними органами у процесі формування макроекономічної політики та розробленні заходів щодо поліпшення функціонального розподілу доходів у нашій країні. Результати дисертації доцільно використати у навчальному процесі, зокрема при викладанні дисциплін «Політична економія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Міжнародна економіка», «Державне регулювання економіки», «Міжнародний економічний аналіз» (довідка № 4262-Н від 23.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі наукові результати, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто і представлені у наукових працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, які є результатом особистої праці здобувача наукового ступеня.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідались і отримали схвальні відгуки на науково-методологічних семінарах кафедри аналітичної економіки та міжнародної економіки та кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка. Також доповідались і обговорювались на наукових, науково-практичних та інтернет-конференціях, зокрема – Міжнародній науковій студентсько-аспірантській конференції “Світова економічна криза: причини, наслідки та перспективи подолання” (м. Львів, 14–15 травня 2010 р.); Міжнародній науковій студентсько-аспірантській конференції “Актуальні проблеми розвитку національної економіки України” (м. Львів, 13–14 травня 2011 р.); Міжнародній науковій студентсько-аспірантській конференції “Розвиток економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів” (м. Львів, 27–28 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансовий механізм вирішення глобальних проблем: попередження економічних криз” (м. Дніпропетровськ, 20–21 вересня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України” (м. Львів, 17–18 травня 2013р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції “Стратегія і тактика вітчизняної науки в побудові інформаційного суспільства” (м. Хмельницький, 17–18 жовтня 2013р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми і перспективи економіки і управління: теорія і практика” (м. Донецьк, 25–27 жовтня 2013 р.); XXI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України” (м. Львів, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку” (м. Харків, 23–24 травня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні” (м. Львів, 23–25 жовтня 2014 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 22 наукові праці загальним обсягом 5,82 друкованих аркушів, у тому числі: 2 – у іноземних періодичних виданнях, 1 – у іноземній колективній монографії, 11 – у збірниках матеріалів конференцій, 8 – у фахових виданнях, одне з яких входить до міжнародних наукометричних баз даних. Одна наукова стаття опубліковано у електронному науковому фаховому журналі «Економіка: реалії часу», який включено у міжнародні каталоги таких науко-метричних баз даних Google Scholar, EBSCO Publishing, Ulrich’s Periodicals Directory, Index Copernicus та ін.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 205 сторінок, з яких основний зміст роботи викладено на 179 сторінках машинописного тексту. Робота містить 15 таблиць, 13 рисунків, 3 додатки. Список використаної літератури налічує 163 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та проаналізовано рівень наукового розроблення теми дисертаційної роботи, її зв’язок з науковими програмами, визначено об’єкт, предмет, методи, мету і завдання дослідження, описано наукову новизну і практичну цінність одержаних результатів, наведено дані щодо публікацій результатів

дослідження та їх апробації. Окреслено особистий доробок та вказано загальну структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі **“Теоретико-методологічні засади дослідження розподілу доходів у перехідних господарських системах”** з’ясовано суть, основні форми та функції розподілу доходів у перехідних економіках; висвітлено погляди науковців на роль держави і її інституційного середовища у виробництві та розподілі доходів між його факторами; простежено еволюцію поглядів економістів на проблему функціонального розподілу доходів населення; проаналізовано макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів у трансформаційних економіках.

Дисертант акцентує на тому, що з розвитком економіки теорія співвідношення між доходами та факторами виробництва вдосконалювалася від трифакторної моделі розподілу національного доходу до шестифакторної моделі розподілу суспільного продукту, складовими елементами якої виступають земля, праця, капітал, підприємництво, держава та інформація. У роботі зазначено, що в нинішніх умовах розвитку інформаційної економіки збільшується виробництво інформаційного, а не матеріального продукту, сфера інформації та знань стає особливим видом виробництва.

Дисертант виходить з того, що індивідуальні економічні дії і взаємодія між людьми можливі лише за наявності інститутів. Жодна індивідуальна господарська діяльність неможлива поки взаємодія не структурована. Як індивідуальне, так і колективне господарювання в межах соціального простору неможливе без встановлення визначеної інституційної структури. Функціональний розподіл національного доходу нерозривно пов’язаний з інституційним середовищем, що потребує глибокого розуміння інституційної економічної теорії.

У реферованому розділі простежено еволюцію поняття «інститут». Якщо в «старому» інституціоналізмі як інститути розглядалися звичаї, корпорації, профспілки, держава тощо, то в «новому» інституціоналізмі під інститутами здебільшого розуміють «правила гри» та систему заходів, що забезпечує їх виконання. Однак, як нова, так і традиційна інституційна теорія стверджують, що кожний інститут нерозривно зв’язаний з соціальною взаємодією. Дисертант наголошує, що будь-який інститут виникає внаслідок соціальних взаємодій, а інституційне середовище і соціальна інфраструктура суттєво впливають на виробництво і розподіл доходів між іншими його факторами.

Висвітлено погляди науковців на роль держави і її інституційного середовища у виробництві і розподілі доходів між його факторами. Дисертант обґрунтовує висновок про те, що держава, яка поступово із виключно політико-правового інституту протягом ХХ ст. перетворилася ще й на потужний соціально-економічний інститут, є важливим складником економічного відтворення. В розподілі національного доходу разом з працею та капіталом необхідно ураховувати ще й рівень розвитку державних інституцій, їх вплив на зростання економіки та розподіл доходів.

Значне місце у розділі відведено аналізу еволюції поглядів на функціональний розподіл доходів у світовій економічній науці. Зазначено, що вагомий внесок у розроблення теорії розподілу доходів зробили представники класичної школи, марксизму, маржиналізму та інституціоналізму. У роботі зроблено висновок про те, що не існує єдиної теорії, яка б вичерпно пояснювала механізм розподілу доходів між

факторами виробництва у неусталених економічних системах, а тому треба використовувати різні підходи до його пояснення і структурування.

Для аналізу функціонального розподілу доходів, зокрема рівноважних цін на економічних ринках, можна використовувати теорію розподілу доходів, що ґрунтується на концепції граничної корисності. Однак використання лише неокласичної теорії для оцінювання цих процесів у пострадянських господарських системах є недостатнім. На це вказує те, що наймані працівники при розподілі доходів у цих системах не отримують свого граничного продукту. Їхня заробітна плата є надто низькою у порівнянні з доходом підприємців. Тому для вивчення функціонального розподілу доходів у неусталених економічних системах треба використовувати положення і висновки інших теорій. Зокрема, певні постулати марксистської політичної економії можна застосувати для дослідження експлуатації найманих працівників, глибинних причин диспропорцій на ринках економічних факторів. У роботі акцентовано, що перспективним напрямом дослідження функціонального розподілу доходів є інституціоналізм і постінституціоналізм. Положення цих теорій можна використати у процесі вивчення впливу держави на економіку, зокрема для пояснення успіхів і невдач пострадянських країн у реформуванні ресурсних ринків та впливу державних інститутів на поведінку суб'єктів цих ринків.

У третьому параграфі реферованого розділу запропоновано широкий арсенал теоретичного інструментарію, необхідного для здійснення макроекономічного аналізу розподілу доходів у трансформаційних економіках. Зокрема, макроекономічний аналіз розподілу доходів передбачає застосування теорії виробничих функцій, найуживанішою з яких є виробнича функція Коба-Дугласа. Проаналізувавши макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів у трансформаційних економіках, дисертант наголошує, що нині у моделях виробничих функціях, які неокласики використовують в аналізі функціонального розподілу доходів, пропонується ураховувати такі чинники, як науково-технічний прогрес, рівень знань та кваліфікацію працівників, людський капітал, державні інститути, науково-технічну інформацію, інституційне середовище тощо.

У роботі відзначено, що для оцінювання рівня розвитку інституційного середовища у країні необхідно залучати експертів. Дисертант виходить з того, що за відсутності таких експертів вирішити цю проблему можна з використанням усередненої податкової ставки. Для розрахунку оптимальної податкової ставки можна скористатись теорією побудови кривої Лафера. Автор акцентує на проблемі інформаційної недостатності в моделюванні емпіричної кривої Лафера. Для знаходження відповідної цій кривій теоретичної функції в наявності повинні бути статистичні дані, які стосуються емпіричних точок податкового навантаження, що групуються навколо точки Лафера і обов'язково з обох боків від неї. Точку Лафера можливо знайти тільки за допомогою процедури інтерполяції, а не екстраполяції.

У другому розділі **“Макроекономічний аналіз функціонального розподілу доходів в економіці України”** досліджено динаміку заробітної плати як основної форми доходу найманих працівників; проаналізовано зміни, які відбулися у структурі грошових доходів населення України; розглянуто підходи до оцінювання рівноважної заробітної плати і рівноважної норми прибутку та їхніх зміщень відносно фактичних цін на ринках праці і капіталу; здійснено порівняльний аналіз змін у функціональному

розподілі доходів в Україні та деяких інших країн; виконано макроекономічне оцінювання ролі інститутів у функціональному розподілі доходів в Україні.

На основі виконаного в роботі аналізу дисертант доходить висновку, що за останні два десятиліття в Україні знизилася доходи населення та зросла майнова диференціація суспільства. Суттєво змінилася структура грошових доходів населення: майже у півтори рази зменшилася частка заробітної плати у цих доходах, а частки всіх інших видів доходу збільшилася. Соціальні допомоги та інші поточні трансфери зросли майже у півтора рази, а отримані доходи від власності – у два рази. Виконані в роботі дослідження показали, що на ці процеси впливають різні чинники, зокрема технологічні зміни, глобалізація, фінансіалізація (підвищення ролі фінансової діяльності та зростання популярності фінансових установ), зниження впливу інститутів ринку праці, зростання рівня безробіття та ін.

Дисертант виходить з того, що основною складовою трудового доходу працівників є їхня заробітна плата, яка водночас є значною часткою витрат власників засобів виробництва і тому зачіпає інтереси всіх учасників трудового процесу. У дисертації показано, що до фінансово-економічної кризи 2008 р. доходи найманих працівників у досліджуваних пострадянських країнах зростали швидше за доходи власників виробництва. З початком кризи темпи зростання ВВП у цих країнах як і темпи зростання реальної заробітної плати різко зменшилися, а у 2009 р. величина цих показників для багатьох країн стала навіть від'ємною. Зміна ВВП на 1 в. п. у 2008–2009 рр. відповідала зміні заробітної плати на 0,43 в. п., тобто частка праці в національному доході країн зменшувалась. У 2010–2011 рр. темпи зростання ВВП та реальної заробітної плати для цих країн були приблизно однаковими. Дисертант наголошує на низькій мінімальній заробітній платі в Україні, яка в 2015 р. становила 50 євро.

Припустивши, що у створенні чистого доходу беруть участь тільки два фактори – праця та капітал, а інші фактори так чи інакше включені у ці два, дисертант оцінив збалансованість ринків праці та капіталу Польщі та України через розрахунок рівноважних цін на цих ринках та відхилення від них фактичних цін.

З урахуванням цього, чистий дохід X , отриманий в результаті виробництва, дисертант представляє як суму фонду оплати праці та маси чистого прибутку:

$$X = WL + rI, \quad (1)$$

де L – кількість зайнятих, W – середньорічна заробітна плата найманих працівників, r – середньорічна норма прибутку на вкладену одиницю інвестиційних засобів, отримана підприємцем після виплати всіх податкових платежів, а I – обсяг інвестицій в основні фонди. Тобто формула (1) відображає розподіл чистого доходу.

Формування цього доходу відображає така формула:

$$X = W^* \cdot L + r^* \cdot I, \quad (2)$$

де W^* і r^* – рівноважні заробітна плата і норма прибутку, відповідно. В припущенні, що чистий дохід X пов'язаний з факторами однорідною виробничою функцією степеня однорідності ν : $X = X(L, I)$, з використанням розкладу Л. Ейлера, ці рівноважні ціни на ринках праці і капіталу можна розраховувати через граничні продуктивності відповідних факторів за формулами $W^* = (1/\nu)(\partial X / \partial L)$, $r^* = (1/\nu)(\partial X / \partial I)$.

Оцінити зміщення рівноважних цін на ринках праці і капіталу дисертант пропонує за допомогою коефіцієнтів зміщення рівноважної заробітної плати (ε) та рівноважної норми прибутку (μ), які розраховуються, відповідно, за формулами:

$$\varepsilon = 1 - W^*/W \quad \text{і} \quad \mu = 1 - r^*/r. \quad (3)$$

Економічна інтерпретація цих коефіцієнтів така: якщо котрийсь з них додатний, то відбувається переплата на відповідному йому ринку, а від'ємний – недоплата. Очевидно, що переплата на одному з цих ринків супроводжується недоплатою на іншому з них і навпаки.

У роботі оцінено рівень зміщення рівноважних цін на ринках праці і капіталу України та Польщі за 2003–2011 рр. Попередньо для визначення рівноважних заробітної плати і норми прибутку для України було побудовано виробничу функцію Коба-Дугласа у вигляді такої економетричної залежності:

$$\ln X = -86,818 + 0,26 \ln I + 1,834 \ln L + 1,665(t + 12)^{0.5}, \quad (4)$$

де t – час, а для Польщі – такої:

$$\ln X = -6,179 + 0,368 \ln I + 1,338 \ln L. \quad (5)$$

Значення коефіцієнта детермінації, який дорівнює 0,85 для моделі (4) і 0,87 для моделі (5), свідчить про наявність істотного зв'язку між залежною та незалежними змінними. Величина коефіцієнта Дарбіна-Уотсона для обох моделей становить 2,4, що вказує на відсутність автокореляції між фактичними і теоретичними значеннями чистого доходу. Побудовані моделі можна використовувати у подальших дослідженнях, оскільки вони успішно проходить усі тести, включаючи t -статистики коефіцієнтів регресії при рівні значущості $p = 0,95$.

У дисертації виконано розрахунки коефіцієнтів зміщення рівноважної заробітної плати і рівноважної норми прибутку для України та Польщі за вказаний період часу, результати яких подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Коефіцієнти зміщення рівноважної цін на ринках праці і капіталу
України та Польщі за 2002–2011 рр.**

Рік	Україна		Польща	
	ε , %	μ , %	ε , %	μ , %
2003	-711,02	85,94	-123,24	61,90
2004	-699,82	87,20	-126,95	71,67
2005	-654,84	85,22	-132,18	65,73
2006	-610,83	84,90	-140,17	69,35
2007	-622,55	86,11	-151,03	70,55
2008	-602,82	86,19	-145,81	63,14
2009	-543,70	85,36	-140,27	66,64
2010	-535,62	86,17	-132,40	68,11
2011	-569,99	85,51	-137,62	70,41
У середньому	-616,80	85,84	-136,63	67,50

Джерело: обчислено автором.

Проведені дослідження дають підстави для висновку, що на ринках праці України і Польщі відбувається експлуатація праці найманих працівників, оскільки за досліджуваний період значення коефіцієнта зміщення рівноважної заробітної плати

були від'ємними. Однак в Україні ця експлуатація значно більша. За абсолютним значенням величини вказаного показника для неї значно переважають аналогічні показники для Польщі. Так, українські наймані працівники в середньому отримують на 617 % менше, ніж того заслуговують, в той же час у Польщі недоотримують 137 % заробітної плати, що майже в 4,5 рази менше. На національному ринку праці України простежувалися позитивні тенденції, які вели до зменшення експлуатації праці капіталом та поліпшення функціонального розподілу національного доходу. Проте ці позитивні зміни призупинила світова фінансово-економічна криза 2008 р., яка негативно вплинула на зростання фактичної заробітної плати і стан національних ринків праці та капіталу. На ринку капіталу України та Польщі склалася протилежна ситуація. Фактична норма прибутку в Україні перевищує рівноважну в середньому на 85,84 %, що на 18 % більше ніж у Польщі.

Виконаний порівняльний аналіз величин вказаних показників для України, Польщі, США, Великобританії і Росії дозволив дійти певних висновків. У Росії як і в Україні та Польщі значення коефіцієнта зміщення рівноважної заробітної плати від'ємне, що вказує на експлуатацію праці капіталом. Це ж підтверджує значення коефіцієнта зміщення рівноважної норми прибутку, яке є додатне. Для економік США і Великобританії протилежна ситуація – значення коефіцієнта зміщення рівноважної заробітної плати додатне. Це означає, що фактична заробітна плата є більшою за рівноважну. Для норми прибутку навпаки – її фактична величина менша за рівноважну. Це є наслідком того, що ці дві країни переповнені фінансами та високим рівнем кваліфікації працівників.

Обґрунтовано, що інституційний чинник і соціальна інфраструктура суттєво впливають на виробництво і розподіл національного доходу. В країні з несприятливими інституційними умовами, витрати котрі несуть економічні суб'єкти на підтримання нормального інституційного середовища, не відповідають тому, що вони натомість отримують. Інакше кажучи, ціна за інституційні послуги, яку економічні суб'єкти платять державі у вигляді податків, не відповідає кількості і якості цих послуг. Подібна незбалансованість впливає на зміщення рівноважних цін на ринках праці та капіталу. Зокрема, у країнах з низьким рівнем захисту прав власності і слабкими фінансовими інститутами зменшуються як віддача від іноземних інвестицій, так і доходи підприємців. У розвинутих країнах зі стабільними правовими інститутами інвестиційні вкладення використовують ефективніше і прибуток інвесторів більший.

Дисертант акцентує на тому, що дослідження науковців підтверджують необхідність урахувати в аналізі розподілу національного доходу разом з працею та капіталом ще й інституційний чинник, який є рівноправним з цими традиційними факторами. Інституційні послуги як і будь-який інший економічний ресурс, мають свої рівноважні ціни, які в процесі господарської діяльності можуть зміщуватись в той чи інший бік і, отже, вносити помітні збурення в рівноважну структуру цін.

У третьому розділі “Напрями поліпшення функціонального розподілу доходів в економіці України” розкрито підходи до удосконалення інституційного та макроекономічного середовища як головної умови поліпшення функціонального розподілу доходів населення; запропоновано удосконалену функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки; розраховано точки Лаффера 1-го і 2-го роду для вітчизняної економіки;

узагальнено світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів і окреслено можливості та шляхи його застосування в Україні.

Обґрунтовано, що для поліпшення функціонального розподілу доходів в Україні, передовсім, потрібно удосконалити її інституційне та макроекономічне середовище. Наголошено на тому, що протягом усього періоду незалежності українські еліти не будували, а розкладали державу. Україна попала у системну інституційну пастку, вибратись з якої можна лише реформувавши систему державного управління, звівши до мінімуму корупцію, подолавши монополію влади і ринків, зміцнивши ринкові інститути тощо. Антимонопольна політика має зосереджуватися на зміцненні конкурентних відносин, протидії лобізму і боротьбі з тіньовою економікою. Її треба спрямувати не тільки на виявлення зловживань суб'єктами господарювання монопольним становищем, а й на профілактику цих зловживань, розроблення і впровадження заходів, що приводять до неможливості таких зловживань.

Дисертант виходить з того, що приблизно оцінити рівень розвитку інституцій у державі можна за допомогою оптимальної усередненої податкової ставки. Якщо ця ставка менша фактичної усередненої податкової ставки в країні, то держава не виконує перед суб'єктами господарювання всіх своїх обов'язків, плата за її "працю" є завищеною. І навпаки, якщо оптимальна усереднена податкова ставка є більшою від фактичної, то податки потрібно збільшити, оскільки система державних інститутів і соціальної інфраструктури забезпечує підприємцям вищий рівень послуг, як той, що відповідає фактичному податковому навантаженню на них.

У реферованому розділі з'ясовано запропоновану автором удосконалену функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки. Удосконалення полягає у введенні додаткового показника степеня податкової ставки. Це дає можливість ураховувати зміну траєкторії кривої Лафера, яка відображається цією функцією і точніше оцінювати впливи державних інститутів на функціональний розподіл доходів. Наголошено, що використання цієї моделі можливе лише за наявності інформаційної достатності про стан податкової системи країни за минулі періоди часу. Тобто достовірно оцінити оптимальну податкову ставку за допомогою цієї моделі можливо лише у випадку, коли в наявності є статистичні дані за періоди часу, під час яких середня податкова ставка в країні була меншою за оптимальну, а також за періоди часу, коли середня податкова ставка була більшою за оптимальну.

За допомогою економетричних методів з використанням виробничо-інституційних функцій, які крім ресурсних факторів економічного розвитку враховують ще і інституційний клімат у країні, дисертантом розраховано точки Лафера першого і другого роду в Україні за 1998–2013 рр. При цьому було використано початкові дані про основні види податків, а саме: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, акцизний збір та деякі інші податки. Розрахунки виконано за допомогою виробничо-інституційної функції для ВВП, яку через логарифмування було зведено до виду:

$$\ln Y = \ln \gamma + \beta \cdot t + a \cdot q \cdot \ln K + b \cdot q^2 \cdot \ln K + n \cdot q \cdot \ln L + m \cdot q^2 \cdot \ln L, \quad (6)$$

де Y – обсяг ВВП країни; K – вартість основних фондів; L – чисельність зайнятих в економіці; q – податкове навантаження (відносний податковий тягар, обчислюється як частка податкових надходжень T до ВВП, $q = T/Y$); t – час; $\gamma, \beta, a, b, n, m$ – параметри, які оцінюють статистично на основі ретроспективних динамічних рядів. Найбільший коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,763$) виявився у випадку, коли $\gamma = 1, \beta = 0, a = 0,180, b = -0,008, n = -0,962, m = 0,039$. Даний зв'язок є статистично істотним і модель успішно проходить усі тести, включаючи t -статистики коефіцієнтів регресії при рівні значущості $p = 0,95$.

Отримані в результаті розрахунків значення точок Лафера першого роду виявились більшими за значення точок Лафера другого роду. На думку дисертанта, це вказує на використання для обчислень параметрів економетричної моделі надто коротких часових рядів. Тому в роботі розглянуто запропонований Є. Балацьким альтернативний підхід до оцінювання ефективності державної фіскальної політики, який суттєво відрізняється від економетричних методів, заснованих на інтервальній апроксимації. Це алгебраїчний підхід, який полягає у «точково-шматковій» апроксимації аналізованого процесу за допомогою степеневі функції. Для кожного року будується своя функція $Y = Y(q)$, яку, з урахуванням нелінійності зв'язку між обсягом виробництва і рівнем податкового тягара, взято у вигляді квадратичного полінома з трьома і двома (без вільного члена) параметрами.

Виконані в роботі розрахункові експерименти дали можливість дисертанту дійти певних висновків. Порівняння розрахованих значень критичних точок Лафера першого і другого роду податкового тягара в економіці України з величинами фактичного податкового навантаження вказують на завищене податкове навантаження у вітчизняній економіці. В державі сформувалася певна «фіскальна байдужість», що є наслідком серйозних проблем у державному регулюванні економіки.

Дисертантом узагальнено світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів. Автор доходить висновку про необхідність державного втручання у розподільні відносини. Підтвердженням цього, на його думку, є практика господарювання зарубіжних країн, економіки яких розвивались високими темпами протягом трьох повоєнних десятиріч за активного їх державного регулювання та вирівнювання функціонального розподілу доходів. Невтручання держави в економіку в період останніх трьох десятиріч поглиблювало диференціацію в розподілі доходів між працею і капіталом та призвело до світової фінансово-економічної кризи. Тому державі треба активно втручатись у сферу розподільних відносин, вводити прогресивне оподаткування, зменшувати диференціацію доходів через підвищення заробітної плати і соціальних виплат, збільшувати іншими способами чисельність працівників, які володіють високою схильністю до споживання чи інвестування. Величина реальної заробітної плати найманих працівників має збільшуватися такими ж темпами, як і продуктивність праці. Причому це зростання має стосуватися переважно працівників з низькими і середніми доходами. Цим самим збільшиться попит на продукцію, що призведе до вкладення коштів безпосередньо у розширення виробництва, а не в спекулятивні валютні операції. Вказані заходи сприятимуть створенню нових робочих місць, поліпшенню ситуації на ринку праці і зростанню економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення і вирішення важливого наукового завдання – макроекономічного аналізу процесів функціонального розподілу доходів в економіці України, що виявилось у з'ясуванні основних макроекономічних залежностей у сфері розподільних відносин та визначенні теоретико-методологічних і практичних рекомендацій щодо поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва. Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки.

1. Функціональний розподіл доходів є складним соціально-економічним явищем, що обов'язково притаманне суспільству з ринковими відносинами, тісно пов'язане з іншими складниками економіки та справляє на них значний і різносторонній вплив. Розподіл доходів між факторами виробництва, який склався в державі, може мати як негативні так і окремі позитивні соціально-економічні наслідки, хоча здебільшого розглядають саме несприятливі соціально-економічні впливи результатів функціонального розподілу доходів на суспільство. Особливо гостро постало питання розподільних відносин у неусталених господарських системах, в яких відбуваються глибокі системні перетворення, а передумови для гідного соціального захисту осіб з низькими доходами ще не склалися.

2. Детальний аналіз розподілу доходів між факторами виробництва дав змогу дійти висновку, що не існує єдиної теорії, яка б вичерпно пояснювала його механізм у неусталених економіках. Тому необхідно використовувати різні підходи до його пояснення і структурування. Для аналізу функціонального розподілу доходів, зокрема рівноважних цін на економічних ринках, доцільно використовувати висновки основного потоку макроекономіки, що ґрунтуються на теорії граничної продуктивності факторів виробництва, раціональної поведінки індивідів, відсутності у ринковій економіці автоматичного механізму досягнення рівноваги за повної зайнятості. Окремі положення марксистської політичної економії можна застосувати для дослідження глибинних причин диспропорцій на ринках економічних факторів. Положення сучасного інституціоналізму можна використати для пояснення успіхів і невдач пострадянських країн у реформуванні ресурсних ринків, впливу держави, її політичних і суспільних інститутів на поведінку суб'єктів цих ринків.

3. У макроекономічному аналізі функціонального розподілу доходів застосовують широкий спектр інструментів для оцінювання рівноважних цін на ресурсних ринках, критичних точок Лафера першого і другого роду, податкового тягаря в економіці України та виявлення макроекономічних закономірностей і залежностей між деякими чинниками розподільних відносин та іншими складниками національної економіки. У дослідженні розподілу доходів між факторами виробництва поряд з національними індикаторами необхідно використовувати міжнародні стандартні критерії оцінки основних показників економічних ринків. Важливе методологічне значення в аналізі функціонального розподілу доходів має врахування особливостей вияву фундаментальних економічних закономірностей (наприклад, закону економічної рівноваги, кривої Лафера і точок Лафера першого і другого роду, закону Ейлера тощо) в умовах системної трансформації.

4. З формуванням ринкових відносин в економіці України відбулося зниження доходів населення та зросла майнова диференціація суспільства, майже у півтори рази

зменшилася частка заробітної плати у цих доходах, а частки всіх інших видів доходу збільшилися. Як показав проведений аналіз, у досліджуваних пострадянських країнах у 2008 р. різко знизилися темпи зростання ВВП, так само як і темпи зростання реальної заробітної плати. У 2009 р. ці показники у багатьох країнах набули від'ємного значення. В 2006–2007 рр. доходи найманих працівників у більшості країн зростали швидше за доходи власників капіталу. Однак, в кризові 2008–2009 рр. зміна ВВП на 1 в. п. відповідала зміні заробітної плати на 0,43 в. п., тобто частка праці в національному доході країн зменшувалась, що узгоджується із світовою тенденцією. В наступні роки ці два показники змінювались одночасно приблизно на одну і ту саму величину.

5. Проведений порівняльний аналіз рівноважних і фактичних цін на ринках праці і капіталу деяких країн показав, що для України, Польщі і Росії характерним є недоплата заробітної плати найманим працівникам і переплата підприємцям за їхні інвестиційні вкладення у виробництво, а для США і Великобританії навпаки – недоплата власникам капіталу і переплата найманим працівникам. У кожній з перших трьох країн значно вигідніше бути інвестором, ніж найманим працівником, що, з одного боку, формує в них сприятливий інвестиційний клімат, а з іншого – заохочує кваліфіковану робочу силу до міграції за кордон. Причому в Україні експлуатація праці найманих працівників набагато більша, ніж в Польщі та Росії. Наприклад, якщо в Польщі рівноважна ціна праці у 2,36 рази вища від фактичної заробітної плати, то в Україні – у 7,1 рази. Для прискорення зростання вітчизняної економіки рівень експлуатації праці капіталом має знижуватися.

6. Інституційне середовище та соціальна інфраструктура суттєво впливають на виробництво і розподіл національного доходу. Тому при вивченні функціонального розподілу доходів потрібно враховувати разом з працею та капіталом ще інституційний чинник, який є рівноправним з цими традиційними факторами. На підставі цього твердження, у роботі розглянуто перетворення двофакторної моделі економічної рівноваги у трифакторну модель, яка ураховує, що дохід розподіляється між трьома економічними суб'єктами: підприємцями (капіталом), найманими працівниками (працею) і державою (інститутами). В цьому випадку держава у вигляді податків отримує плату за свою “працю”, яка полягає у забезпеченні нормального функціонування всієї системи інститутів і соціальної інфраструктури. Запропоновану модель економічної рівноваги доцільно використовувати при вивченні розподільних відносин в Україні.

7. Для поліпшення функціонального розподілу доходів в Україні передовсім треба удосконалити її інституційне та макроекономічне середовище. Вибратись з системної інституційної пастки Україна може лише реформувавши систему державного управління, звівши до мінімуму корупцію, подолавши монополію влади і ринків, зміцнивши ринкові інститути тощо. Увага держави повинна зосереджуватись на боротьбі з тіньовою економікою, протидії лобізму і захисті конкурентних відносин. Треба розвивати трудові відносини в країні та укріплювати профспілковий рух, активізувати процес створення нових компаній та розвивати ринок нерухомості, сприяти впровадженню інновацій та реформувати сферу науки, суддівську і податкову системи, посилити боротьбу з переведенням за кордон та «відмиванням» брудних грошей.

8. Визначити оптимальне податкове навантаження в певній країні можна скориставшись запропонованою функціональною моделлю залежності податкових надходжень до державного бюджету в цій країні від середньої податкової ставки. Використати цю модель можна лише за умови наявності достатнього обсягу статистичної інформації про стан податкової системи досліджуваної країни. Результати розрахунку значень критичних точок Лафера першого і другого роду податкового тягара в економіці України і порівняння їх з величинами фактичного податкового навантаження вказують на завищене податкове навантаження у вітчизняній економіці. В державі сформувалася певна «фіскальна байдужість», що є наслідком серйозних проблем у політиці державного регулювання.

9. Світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів вказує на необхідність державного втручання в ці процеси. Невтручання держави в економіку у період останніх трьох десятиріч поглиблювало диференціацію в розподілі доходів між працею і капіталом та призвело до світової фінансово-економічної кризи. Дії держави повинні бути спрямовані на підвищення купівельної спроможності певних господарських суб'єктів, які володіють високою схильністю до споживання чи інвестування. Треба використовувати прогресивне оподаткування та відновлювати попит, а не придушувати його заходами жорсткої бюджетної економії. Цього можна домогтися за допомогою фінансово-бюджетної політики держави, політики у сфері доходів і зайнятості, яка індукує очікування прогресивного зростання заробітної плати працівників – величина реальної заробітної плати найманих працівників має збільшуватися такими ж темпами, як і продуктивність праці. Причому це зростання передовсім має стосуватися працівників з низькими і середніми доходами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

У колективних монографіях:

1. Panchyshyn S. On interrelationship between the wage dynamics and the national output in post-Soviet countries / Stepan Panchyshyn , Zoriana Pryimak // Scientific problems in management : project management, risk management, human resource management, economic aspects of management / [Red:] Skorupka Dariusz. – Wrocław : Wyższa Szkoła Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki, 2013. – P. 341–349. (Особистий внесок автора: виконано аналіз динаміки заробітної плати у країнах світу, 0,5 д.а.).

У наукових фахових виданнях:

2. Приймак З. Макроекономічний аналіз доходів домогосподарств країн Східної Європи / З. Приймак // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2009. – Вип. 42. – С. 529–538.

3. Панчишин С. Диференціація доходів населення України в умовах світової фінансово-економічної кризи / С. Панчишин, З. Приймак // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2012. – Вип. 47. – С. 3–11. (Особистий внесок автора: виконано аналіз розподілу доходів за регіонами України, 0,4 д.а.).

4. Приймак В.І. Доходи домогосподарств і їх економічний добробут / В. Приймак, О. Возняк, З. Приймак // Формування ринкової економіки в Україні. – 2012. – Вип. 26, ч. 2. – С. 147–153. (Особистий внесок автора: досліджено зв'язок між доходами і економічним добробутом домогосподарств, 0,35 д.а.).

5. Панчишин С. Про рівноважний розподіл доходу між працею і капіталом в економіках України та Польщі / С. Панчишин, О. Голубник, З. Приймак // Формування ринкової економіки в Україні. – 2012. – Вип. 28. – С. 7–12. (Особистий внесок автора: розраховано рівноважну заробітну плату і рівноважну норму прибутку та визначено коефіцієнти їх зміщення в Польщі та Україні, 0,5 д.а.).

6. Приймак З. Еволюція поглядів економістів на функціональний розподіл доходів / З. Приймак // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2012. – Вип. 48. – С. 390–397.

7. Приймак З.В. Макроекономічні інструменти дослідження функціонального розподілу доходів у трансформаційних економіках / З.В. Приймак // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2013. – Вип. 49. – С. 403–410.

8. Приймак З.В. Про роль інститутів у функціональному розподілі доходів / З.В. Приймак // Економіка: реалії часу. – Одеса, 2014. – № 5(15). – С. 152–158. (Науковий фаховий журнал «Економіка: реалії часу» індексується наукометричних базах даних Google Scholar, EBSCO Publishing, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus та ін.).

9. Приймак З. Інформаційний чинник у дослідженні функціонального розподілу національного доходу / З. Приймак, М. Жовтанецький // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2014. – Вип. 51. – С. 287–292. (Особистий внесок автора: вивчено питання інформаційної достатності та обґрунтовано необхідність урахування інформаційного фактора у разі дослідження функціонального розподілу доходів населення, 0,3 д.а.).

У іноземних періодичних виданнях:

10. Приймак З.В. Економіко-математичні моделі визначення оптимального податкового навантаження / З.В. Приймак // Global scientific unity 2014. – International Scientific Association "Science & Genesis", Prague. – 2014. – №5. – С. 32–36.

11. Pryimak Z. Improvement of the model for determination of the optimal tax rate / Zoriana Pryimak // Scientific journal L`Association 1901 "SEPIKE". – 2014. – № 6. – С. 144–147.

Публікації в інших виданнях:

12. Приймак З. Про розподіл доходів домогосподарств країн Східної Європи / Зоряна Приймак // Матеріали міжнар. наук. студент.-аспірант. конф. “Світова економічна криза: причини, наслідки та перспективи подолання”. – Львів, 2010. – С. 458–459.

13. Приймак З. Вплив світової фінансово-економічної кризи на диференціацію доходів домогосподарств України / Зоряна Приймак // Матеріали міжнар. наук. студент.-аспірант. конф. “Актуальні проблеми розвитку національної економіки України”. – Львів, 2011. – С. 423–424.

14. Приймак З. Ефективність використання трансферних платежів для перерозподілу доходів домогосподарств в країнах Центрально-Східної Європи / Зоряна Приймак // Матеріали міжнар. наук. студент.-аспірант. конф. “Розвиток економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів”. – Львів, 2012. – С. 277–278.

15. Панчишин С.М. Вплив світової фінансово-економічної кризи на цінову рівновагу на ринках макрофакторів Польщі / С.М. Панчишин, О.Р. Голубник, З.В. Приймак // Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. “Фінансовий механізм вирішення глобальних проблем: попередження економічних криз”. – Ч. 2. – Дніпропетровськ : Біла К. О. – 2012. – С. 20–23. (Особистий внесок автора: розраховано рівноважну заробітну плату і рівноважну норму прибутку в Польщі та Україні, 0,15 д.а.).

16. Приймак З. До питання про еволюцію поглядів економістів на функціональний розподіл доходів / Зоряна Приймак // Матеріали XX міжнар. наук. конф. “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України”. – Львів, 2013. – С. 160–162.

17. Приймак З. Аналіз взаємозв’язку між доходами власників праці і капіталу / Зоряна Приймак // Матеріали всеукр. наук.-практ. інтерн.-конф. “Стратегія і тактика вітчизняної науки в побудові інформаційного суспільства” проведеної на базі ПВНЗ «Хмельницький економічний університет». – Тернопіль : Крок, 2013 – С. 10–12.

18. Приймак З.В. Динаміка заробітної плати у світовій економіці / З.В. Приймак // Матеріали IV междунар. науч.-практ. конф. “Современные проблемы и перспективы экономики и управления: теория и практика” / Научный журнал «Аспект». – №19 (Т.1) – Донецк : Изд-во «Цифровая типография», 2013. – С. 13–18

19. Приймак З. Урахування інституціонального чинника в дослідженні функціонального розподілу доходів населення / Зоряна Приймак // Матеріали XXI міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих учених “Актуальні проблеми функціонування господарської системи України”. – Львів, 2014. – С. 211–212.

20. Приймак З.В. Моделі виробничих функцій використовуваних в дослідженнях функціонального розподілу доходів населення / З.В. Приймак // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку” (м. Харків, 23–24 травня 2014 року). – Херсон : Видавн. дім «Гельветика», 2014. – С. 9–12.

21. Жовтанецький М. Інформація, як один з головних чинників у дослідженні функціонального розподілу доходів населення / Мстислав Жовтанецький, Зоряна Приймак // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні”. – Львів : ТзОВ “Ліга-Прес”, 2014. – С. 226–228. (Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність урахування інформаційного фактора у разі дослідження функціонального розподілу доходів населення, 0,1 д.а.).

22. Панчишин С.М. Світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів і перспективи його застосування в Україні / С.М. Панчишин, З.В. Приймак // Збірник тез науково-практичної конференції “Перспективи розвитку національної економіки в умовах посилення глобалізаційних процесів”. – Львів: СПОЛОМ. – 2015. – С. 126–130. (Особистий внесок автора: виконано аналіз світового досвіду поліпшення функціонального розподілу доходів населення, 0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Приймак З. В. Функціональний розподіл доходів в економіці України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2015.

У дисертації розглянуто суть, основні форми та функції розподілу доходів у перехідних економіках, погляди науковців на роль держави і її інституційного середовища у виробництві та розподілі доходів між його факторами, еволюцію поглядів економістів на проблему функціонального розподілу доходів населення та макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів у трансформаційних економіках. Досліджено динаміку заробітної плати та зміни, які відбулися у структурі грошових доходів населення України. Розглянуто підходи до оцінювання рівноважної заробітної плати і рівноважної норми прибутку та їхніх зміщень відносно фактичних цін на ринках праці і капіталу. Здійснено порівняльний аналіз змін у функціональному розподілі доходів в Україні та інших пострадянських країнах, виконано макроекономічне оцінювання ролі інститутів у розподільних відносинах, розкрито підходи до удосконалення інституційного та макроекономічного середовища як головної умови покращення функціонального розподілу доходів населення. Запропоновано удосконалену функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки та розраховано точки Лафера 1-го і 2-го роду для вітчизняної економіки. Узагальнено світовий досвід поліпшення функціонального розподілу доходів населення і окреслено можливості та шляхи його застосування в Україні.

Ключові слова: функціональний розподіл доходів, фактори виробництва, виробнича функція, виробничо-інституційна функція, інститут, ринок праці, ринок капіталу, рівноважна заробітна плата, рівноважна норма прибутку, податкова ставка.

АННОТАЦИЯ

Приймак З. В. Функціональне розподілення доходів в економіці України. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2015.

В диссертации рассмотрены сущность, основные формы и функции распределения доходов в переходных экономиках, взгляды ученых на роль государства и его институциональной среды в производстве и распределении доходов между его факторами, эволюцию взглядов экономистов на проблему функционального распределения доходов населения и экономический инструментарий исследования распределения доходов в трансформационных экономиках. Исследована динамика заработной платы и изменения, произошедшие в структуре денежных доходов населения Украины. Рассмотрены подходы к оцениванию равновесной заработной платы и равновесной нормы прибыли и их смещений относительно фактических цен на рынках труда и капитала. Осуществлен сравнительный анализ изменений в функциональном распределении доходов в Украине и других постсоветских странах,

выполнено макроэкономическое оценивание роли институтов в распределительных отношениях, раскрыты подходы к усовершенствованию институциональной и макроэкономической среды как главного условия улучшения функционального распределения доходов населения. Предложена усовершенствованная функциональная модель зависимости налоговых поступлений в государственный бюджет от совокупной налоговой ставки и рассчитаны точки Лаффера 1-го и 2-го родов для украинской экономики. Обобщен мировой опыт улучшения функционального распределения доходов населения и очерчены возможности и пути его применения в Украине.

Ключевые слова: функциональное распределение доходов, факторы производства, производственная функция, производственно-институциональная функция, институт, рынок труда, рынок капитала, равновесная заработная плата, равновесная норма прибыли, налоговая ставка.

SUMMARY

Pryimak Z. V. Functional Distribution of Income in the Economy of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of Economic Sciences on Speciality 08.00.01 – economic theory and history of economic thought. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2015.

In the first section of the thesis the essence, the main forms and functions of distribution of income in transitional economies are considered, indissoluble relation between the functional distribution of national income and institutional environment is specified. The evolution of concept "institute" and elucidated the views of scientists on a role of the state and its institutional environment in production together with distribution of income between its factors is tracked.

The important place in the section is devoted to the analysis of the evolution of views on functional distribution of income in world economic science. The conclusion that there is no single theory, which would explain the mechanism of income distribution between production factors in the unsteady economic systems more exhaustively, is drawn. Therefore, it is necessary to use different approaches to explanation and structuring of this mechanism. The wide arsenal of theoretical tools necessary for implementation of the macroeconomic analysis of income distribution in transformational economies is offered.

The second section of the thesis is devoted to research of a wage as main form of the income of employees and analysis of changes, which occurred in the structure of the nominal income of the population of Ukraine. We assumed that only two factors - work and the capital participate in creation of net income and other factors are anyway included in these two. Based on that it is estimated the balance of the labor and the capital markets in the certain Post-Soviet countries through calculation of the equilibrium prices of factors of production and deviations of the actual prices from them. The conclusion is drawn that in these countries there is an exploitation of employees, thus in Ukraine is the highest level of exploitation.

It is proved that the institutional factor and social infrastructure have a significant impact on production and distribution of the national income. Emphasis is laid on that researches of scientists confirm the need to consider in the analysis of national income

distribution together with the labor and the capital also an institutional factor which is equal to these traditional factors.

In the third section approaches to improvement of the institutional and macroeconomic environment as main condition to improvement of functional distribution of income are revealed. The possibility of approximate estimation of development level of institutes in the state by means of comparison of optimal and actual average tax rates is proved. Improved functional model of dependence of tax revenues in the state budget from a cumulative tax rate is offered. In the thesis it is calculated Laffer's points of the first and the second sort for domestic economy by means of econometric methods with the use of production and institutional functions, which together with the resource factors of economic development consider institutional climate in the country, on the basis of that the corresponding conclusions are drawn.

The world experience of improvement of functional distribution of income is generalized and opportunities and ways of its application in Ukraine are designated. The conclusion is drawn that there is need of active intervention of the state to the sphere of the distributive relations to reduce the differentiation of the income due to wage increase and social payments, enlarge a circle of employees with high tendency to consumption or investment. The rates of real wages of employees have to increase at the same pace as labor productivity.

Key words: functional distribution of income, factors of production, production function, production and institutional function, institute, labor market, capital market, equilibrium wage, equilibrium rate of return, tax rate.

Підписано до друку 25.12.2015. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100. Зам. № 377
Друк СПДФО Марусич М. М. Свідоцтво № 1252 від 30.12.1996
м. Львів, пл.. Осмомисла, 5/11
тел./факс: (032) 261-51-31.
e-mail: interprint-m@rambler.ru